

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Bakalářská práce

2010

Tereza Slezáková

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy
Sociální pedagogika

Tereza Slezáková

Fenomén zneužívání z pohledu sociální pedagogiky

-

případová studie

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Pospíšil, Ph.D.

2010

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....
Podpis autora práce

*Zde bych chtěla poděkovat vedoucímu práce
za odborné a tvůrčí vedení a laskavý přístup.*

Obsah

Obsah.....	5
Úvod.....	6
I. Úvod do problematiky	8
I. 1. Vymezení pojmů z hlediska psychologie a sexuologie.....	8
I. 1. 1. Zneužívání.....	8
I. 1. 2. Incest.....	9
I. 1. 3. Incestní rodina.....	10
I. 2. Vymezení pojmů z hlediska teologie a etiky	11
I. 2. 1. Východiska teologického pohledu na sexualitu	11
I. 2. 2. Sexuálně etická patologie.....	12
II. Metodologie výzkumu	14
II. 1. Formulace výzkumného problému.....	14
II. 2. Stanovení cílů výzkumu.....	14
II. 3. Volba metodologie.....	14
II. 4. Metody sběru a zpracování dat	15
II. 5. Analýza a interpretace dat.....	16
II. 6. Etické otázky výzkumu.....	16
III. Případová studie.....	18
III. 1. Volba případu	18
III. 2. Doba před zneužíváním	19
III. 2. 1. Příchod na svět.....	19
III. 2. 2. Onemocnění a hospitalizace	19
III. 2. 3. Matčino rozhodnutí pro potrat	21
III. 2. 4. Příchod sourozence	22
III. 2. 5. Neshody mezi rodiči	23
III. 2. 6. Nový partner matky	26
III. 2. 7. Nástup do školy	27
III. 2. 8. Stěhování k partnerovi matky	28
III. 2. 9. Chybějící táta	31
III. 2. 10. Tatínkova holčička.....	33
III. 2. 11. Vystřízlivění	35
III. 2. 12. Konflikt s nevlastní matkou.....	37
III. 2. 13. Křesťanské společenství	38
III. 3. Zneužívání	39
Závěr	45
Bibliografie.....	47
Přílohy	49
Summary	50

Úvod

Předložená práce se zabývá fenoménem sexuálního zneužívání. Předmětem zkoumání je dívka, která byla několik let zneužívána druhem svojí matky. Na základě jejího životního příběhu se snažím kvalitativním šetřením proniknout do souvislostí mezi životními událostmi od jejího narození, které předcházely zneužívání, až po samotné zneužívání. Mapuji též průběh zneužívání. V bádání se zaměřuji na souvislosti mezi fenoménem sexuálního zneužívání a sociálního prostředí, které představuje rodina a její proměny, vztahy mezi účastnicí výzkumu a jednotlivými členy rodiny, stejně jako vztahy členů rodiny mezi sebou a další sociální vazby účastnice výzkumu.

Definování výzkumného problému předcházela volba případu. Zneužívanou dívku znám a více než deset let mám možnost sledovat její životní cestu. Fakt, že se mi po roce zneužívání dokázala svěřit se svým problémem, a později, když jsem ji požádala o spolupráci při výzkumu, byla i nadále ochotná mluvit o svém životním příběhu, byl rozhodující pro volbu tohoto tématu, které je tak možné uchopit do velké hloubky. Sociální pedagog se má zabývat společenskou realitou. Zkoumám tedy fenomén zneužívání skrze případ jedné dívky. Nejedná se o životní realitu pouze jednoho člověka, ale celé rodiny, přátel, školy, města a v konečném důsledku i celé společnosti. Studium problému se tedy snažím co nejvěrněji zachytit společenskou realitu prostřednictvím příběhu obyčejné dívky, jejíž osud se možná v mnohém podobá jiným podobným příběhům se společným jmenovatelem – sexuální zneužívání.

Problematika sexuálního zneužívání mě zajímá dlouho. V životě jsem se přímo setkala se dvěma dívkami, které byly zneužívány nebo zneužity. O dalších případech ze svého okolí vím nepřímě. Když se ke mně tyto informace dostaly, měla jsem přirozenou snahu nějak zasáhnout, zamezit tomu, aby zneužívání pokračovalo. Hledání řešení je velmi náročný úkol. Vždy se pohybujeme ve spleti sociálních vazeb, které se navzájem ovlivňují a ovlivňují naše jednání, mnohdy tak stěžují a dokonce i znemožňují účinné řešení problému. Dalším problémem, na nějž jsem narazila, byl přístup některých autorit k obětem zneužívání. Neschopnost o problému mluvit, zpochybňování a další traumatizace obětí nebo nezáměr pro mě byl alarmující výzvou, abych na problém sexuálního zneužívání upozornila. Snažím se na případu jedné oběti ukázat konkrétní rozměry, jakých může sexuální zneužívání nabýt v životě jedince a poukázat na vliv, jaký má na společnost,.

Předložená práce má tři základní části. V první části se zabývám stručným úvodem do problematiky sexuálního zneužívání z hlediska psychologie a sexuologie a z hlediska teologie a etiky. Vymezeny jsou některé termíny a základní pojmy, jimiž se v práci dále zabývám.

Druhá část je věnována metodologii výzkumu. Pro zkoumání fenoménu sexuálního zneužívání jsem zvolila kvalitativní metodologický přístup, jako výzkumnou strategii případovou studii. Jediný případ jsem zkoumala pomocí hloubkových, tzv. narativních rozhovorů. Získala jsem více než 10 hodin nahrávek, což je asi 80 stran přepisu, který jsem opatřila komentářem a poznámkami. Dalším pramenem, z něhož jsem čerpala, byla skutečnost, že účastníci výzkumu znám už téměř deset let. Měla jsem tak možnost sledovat některé souvislosti, které nejsou z pouhého rozhovoru patrné.

Ve třetí části uvádím případovou studii. Ze získaných dat jsem rekonstruovala životní příběh účastnice výzkumu, při čemž jsem zohledňovala veškeré zjištěné aspekty jejího vývoje, vývoj a proměny vztahů v rodině, proměny samotné rodiny a další sociální subjekty. Tyto informace jsem doplňovala sociálně-pedagogickými a intervenčními poznámkami, pomocí kterých se snažím poukazovat na aspekty, které mohly přispět nebo nějakým způsobem ovlivnit výskyt sexuálního zneužívání.

Z důvodu velkého rozsahu získaných dat uvádím a analyzuji v předložené práci pouze události před sexuálním zneužíváním a průběh zneužívání, ačkoli výzkum se původně zaměřil na celý život účastnice výzkumu. Získaná data se však mohou stát předmětem dalšího zkoumání.

I. Úvod do problematiky

I. 1. Vymezení pojmů z hlediska psychologie a sexuologie

I. 1. 1. Zneužívání

Sexuální zneužívání dětí je podle Langmeiera vymezeno jako nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování, ať už formou dotykovou nebo bezdotykovou a tím, kdo dítě sexuálně zneužívá je kdokoli, kdo má větší autoritu sílu a moc.¹

„Pojem zneužití může označovat jak různé formy koitálního styku (vaginální či anální soulože, případně styku mezi stehna), tak i aktivní a pasivní orogenitální aktivity, masturbaci či osahávání jiných částí těla oběti, to vše za účelem dosažení sexuálního vzrušení, eventuálně i uspokojení pachatele. Závažnost sexuálního traumatu pro další vývoj obětí souvisí s mírou použitého násilí, s délkou doby traumatizace (např. je rozdíl v tom, zda se jedná o jednorázové zneužití, nebo zda zneužívání probíhá po dobu několika let) a s věkem, v němž k traumatu dochází (např. znásilnění ve třinácti letech má obvykle závažnější následky než v sedmnácti). V případě incestního zneužití pak může hrát roli i příbuzenská vazba zneužívající osoby – zneužití strýcem bude pravděpodobně prožíváno jinak než zneužití vlastním otcem.“²

Podle jedné z definic, které poskytuje Malá je sexuální zneužití každý čin vůči dítěti vázaný na sexuální aktivitu dospělého.³

„Aby sexuální chování mohlo být označeno za zneužívání, mělo by splňovat tři podmínky:

1. aktér je mnohem starší a zralejší, než dítě;
2. je v pozici autority nebo v pečovatelském vztahu k dítěti;
3. aktivity vymáhá silou nebo podvodem (...)

---

1 Srov. LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 3. přepracované vyd. Praha: Grada, 1998, str. 272.

2 WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000, str. 9.

3 Srov. MALÁ, Eva a kol. *Sexuálně zneužívané děti*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1995, str. 21.

Všechny tyto okolnosti znamenají neadekvátní vztah pro etickou sexualitu v našich kulturních podmínkách.⁴

Malá poskytuje rozlišení mezi kontaktním a nekontaktním sexuálním chováním:

Nekontaktní sexuální chování zahrnuje mluvení o tom, co by pachatel s dítětem (dospívajícím) ráda dělal nebo obscénní komentáře, jaké má dítě tělo, jedná se tedy o verbální sexuální návrhy. Zahrnují sem sexuální exploataci (zneužití pro dětskou pornografii), exhibicionismus (expozice genitálu, příp. masturbace), voyeurismus (sexuální vzrušení při pozorování nahého nebo svlékajícího se dítěte).⁵

Kontaktní sexuální chování zahrnuje nepenerativní aktivity – dotýkání se, mazlení na genitálu nebo prsou předměty, rukou, genitálem (jak přes oblečení, tak na nahém těle). Dále sem patří penerativní aktivity – sexuální proniknutí prsty nebo předměty do genitálu. Dělí se na orálně-genitální sexuální kontakt, análně-genitální sexuální kontakt a na genitálně-genitální sexuální kontakt.⁶

Kontaktní sexuální chování může zahrnovat i sexuální zneužívání v kombinaci s jiným zneužíváním – např. akty kolem urince, defekace nebo podávání alkoholu nebo drog obětem.⁷

I. 1. 2. Incest

„Jde spíše o diagnózu jiné než sexuální patologie – poruchy osobnosti, patologie rodinných vztahů. Rozbor incestní delikvence vychází z předpokladu existence mechanismu, který vede k vyloučení sexuálních aktivit mezi blízkými příbuznými – především kvůli jejich deterioračnímu vlivu na kvalitu potomstva. Základem tohoto mechanismu je získaná averze nebo nezájem týkající se představy sexuálních aktivit s partnerem, s nímž byl jedinec v intenzivním kontaktu v době raného dětství, zvláště do věku 30 měsíců, tzv. Westermarckův efekt. Z toho plyne, že zdaleka nejméně obvyklým druhem incestu je incest matka-syn, jelikož je blokován intenzivními pouty vytvořenými během synova kojeneckého období. Incestů typu otec-dcera se dopouštějí především ti

---

4 MALÁ, Eva a kol. *Sexuálně zneužívané děti*, str. 22.

5 Srov. MALÁ, Eva a kol. *Sexuálně zneužívané děti*, str. 21.

6 Srov. MALÁ, Eva a kol. *Sexuálně zneužívané děti*, str. 22.

7 Srov. MALÁ, Eva a kol. *Sexuálně zneužívané děti*, str. 22.

otcové, kteří se méně účastní péče o dceru v jejím raném věku i její výchovy a socializace.“⁸

Výzkumy se shodují ve zjištění, že nejčastější je výskyt incestu typu otec – dcera, eventuálně nevlastní otec – dcera (zde se mluví o tzv. nepravém incestu či pseudoincestu), naopak incestní styk mezi matkou a synem či matkou a dcerou je spíše výjimečný. Incestní styky mezi otcem a dcerou tvoří až 80 % všech případů intrafamiliárních sexuálních styků.⁹

Weiss mluví o incestu následovně: slovo „incest“ znamená „nestoudný a nízký, chovající se jako zvíře. Obvykle se definuje jako sexuální aktivita mezi osobami, které nemají povoleno uzavřít manželství. Obecně platí, že osoby nesmějí uzavřít manželství se svými rodiči, prarodiči, tetami, strýci nebo sourozenci. V rámci příbuzenských vztahů mohou existovat různé sexuální kombinace. Z psychosociální perspektivy pod pojmem incest rozumíme každou sexuální aktivitu mezi dítětem a rodičem, nevlastním rodičem, náhradní rodičovskou postavou, sourozencem nebo členy širší rodiny.“¹⁰

„Někteří antropologové považují zákaz incestu za klíčový moment „polidštění“ člověka.“¹¹

I. 1. 3. Incestní rodina

Weiss definuje incestní rodinu jako rodinu, kde je jedno nebo více dětí sexuálně zneužíváno kontinuálně s pravidelnou či nepravidelnou frekvencí.¹²

„Ve většině případů jsou rodinné struktury narušené dříve, než k incestnímu vztahu dojde. Sexuální zneužívání dítěte v rodině je tedy spíše symptomem než příčinou dysfunkčních rodinných vztahů. Dysfunkční rodinné vztahy jsou odrazem antropologických vzorců interakce mezi dětmi a rodiči a rodiči navzájem, v důsledku kterých nedochází ke vzájemnému emočnímu uspokojování. Chronická emoční frustrace všech členů uzavřeného rodinného systému dříve či později ústí do vzniku násilí, jehož obětí se stanou ti nejslabší z nich. Jedním z predátorů intrafamiliární patologie ve smyslu

---

8 WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*, str. 16-17.

9 Srov. WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, str. 10.

10 WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, str. 82.

11 WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, str. 82.

12 Srov. WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, str. 85.

psychické, fyzické či sexuální traumatizace dětí v rodině je kvalita emočních vztahů mezi dětmi a rodiči. Ty mají původ jak v současnosti, tak v předcházejících generacích.¹³

„Pro mnohé děti z incestních rodin je sexuální kontakt často jedinou cestou k získání lásky a pozornosti rodičů. Oběti paradoxně drží rodinu pohromadě, přebírají odpovědnost za její fungování, považují často za přirozené plnit sexuální přání otce či bratra.“¹⁴

„Incest je především příznakem závažné rodinné patologie. Oběti incestu většinou pocházejí z rodin s autoritativním otcem, ve výchově absentující matkou (např. matkou dlouhodobě nemocnou), z rodin s konzervativními a rigidními postoji k sexu. Potlačování sexuality rodiči je přitom dobrým predikátorem zneužívání. Není bez zajímavosti, že v incestních rodinách byly často v dětství sexuálně zneužívány i samy matky. Matky jsou o tom, co se v rodině děje, často přímo či nepřímo informovány, nicméně volí raději mlčení v zájmu udržení rodiny; dceru více či méně vědomě nabízejí manželovi jako náhradu za sebe.“¹⁵

Někdy je zjišťováno, že většina pachatelů incestu pochází z nízkých socioekonomických vrstev obyvatelstva, jsou méně vzdělaní, často závislí na alkoholu. Toto zjištění však může být zapříčiněno i tím, že incest je ve vyšších společenských vrstvách pravděpodobně lépe utajen a je častěji řešen v rámci rodiny.¹⁶

I. 2. Vymezení pojmů z hlediska teologie a etiky

I. 2. 1. Východiska teologického pohledu na sexualitu

Jak uvádí první kapitola knihy Genesis:

„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“¹⁷

A dále se pak píše, že Bůh viděl všechno, co učinil, a bylo to velmi dobré. Člověk ve své podstatě je dobrý. Proto i sexualita jako Boží dar je ve svojí podstatě dobrá¹⁸

---

13 WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, str. 86.

14 WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, str. 10-11.

15 WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, str. 10, 11.

16 Srov. WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*, str. 11.

17 Bible. *Písmo Starého a Nového zákona*. 5. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1996, Gen 1, 27.

Teologická východiska katolické sexuální etiky se opírají o fakt, že sexualita je součástí Tvůrcova díla, je tedy v zásadě dobrá. Dále se týká lidských osob, tedy celého člověka. Tyto osoby spolu různým způsobem komunikují, jedinečnou formou komunikace je řeč, kterou vedou svými těly v sexuálním životě. Cílem této komunikace je vzájemné darování a přijetí osob. Darující a přijímaná osoba je pojímána integrálně, také jako možný dárce života.¹⁹

Když byla podle biblického vyprávění přivedena první žena k muži, jak již bylo řečeno, došlo k prvnímu vstupu sexuality do světa bez jakýchkoli problémů.²⁰

I. 2. 2. Sexuálně etická patologie

Podle jedné z centrálních výpovědí křesťanství o vpádu zla do světa, vinou člověka vzaly původní Tvůrcovy záměry s člověkem za své, a to také hluboce ovlivnilo sexualitu. Po pádu prvních lidí – spáchání prvotního hříchu - došlo k druhému vstupu sexuality do světa, nyní to však bez problémů nebylo. Jako výtečný prostředek komunikace před pádem se sexualita po pádu stala její překážkou. Člověku začala panovat žádostivost, která hluboce poznamenává jeho vztah k Bohu, k druhému člověku i sobě samému. Dochází k tomu, že se nehledá osoba, ale tělo. Dar je ve své podstatě ohrožen, je totiž vynucován, ale jako vynucovaný přestává být darem.²¹

„Sexuálně etická patologie probírá všechny formy sexuální aktivity, které nějakým způsobem odporují představě plně vydařené humánní sexuality, dvojímu nerozdělenému darování. K lidsky vydařené sexualitě tedy nepatří formy neumožňující jednak svobodné darování sebe (např. znásilnění), jednak dar druhé osobě (např. masturbace), jednak sice dar osobně, nikoli však životu (např. homosexualita).“²²

Incest neboli krvesmilstvo je pohlavní styk mezi blízkými pokrevně příbuznými. Starý zákon však označuje za incestní spojení širší oblast vztahů. Zakázány jsou svazky mezi mužem a jeho nevlastní dcerou nebo nevlastní matkou, nevlastní vnučkou nebo

---

18 PESCHKE, Karl-Heinz. *Christliche Ethik. Spezielle Moraltheologie*. 1. Aufl. Trier: Paulinus Verlag, 1995, str. 438.

19 SKOBLÍK, Jiří. *Teologická východiska katolické sexuální etiky. Upravený text přednášky*. Praha: Centrum pro rodinu, 1994. str. 8.

20 SKOBLÍK, Jiří. *Teologická východiska katolické sexuální etiky*, str. 8.

21 SKOBLÍK, Jiří. *Teologická východiska katolické sexuální etiky*, str. 7.

22 KOBLÍK, Jiří. *Sexualita z pohledu morálky*, str. 7-8.

babičkou, snachou nebo tchyní, tetou nebo neteří, švagrovou nebo polorodnou sestrou a přirozeně i naopak o svazky mezi ženou a uvedenými příbuznými. V dnešní době jsou tyto vztahy označovány jako tzv. nepravý incest. Zdá se, že Nový zákon tyto normy přejímá.

II. Metodologie výzkumu

II. 1. Formulace výzkumného problému

Výzkum fenoménu zneužívání se zabývá vývojem jediného případu od narození až po období pubescence, kdy se v jeho životním příběhu objevuje sexuální zneužívání. Výzkum se zaměřuje na souvislost mezi vývojem jedince, jeho prostředím, rodinným zázemím, sociálními vazbami, osobnostními rysy a dalšími možnými faktory a mezi výskytem sexuálního zneužívání.

II. 2. Stanovení cílů výzkumu

Cílem předložené práce je zkoumání fenoménu zneužívání a získání komplexního obrazu tohoto jevu na základě hlubokých dat a na základě specifického vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Cílem je hlubší proniknutí do problému a jeho zkoumání v kontextu celoživotního příběhu jedince. Důležité je tedy upozornit na fenomén zneužívání a upozornit na faktory, které jej pravděpodobně mohou ovlivnit. Podrobným zachycením vývoje jednoho případu má být konkrétně poukázáno nejen na průběh zneužívání, ale zejména na události, které tomuto jevu předcházely.

Získaná data jsou vzhledem ke svému množství, bohatosti a autentičnosti připravena k dalšímu zkoumání.

Pro autorku je osobně významné a přínosné problematiku sexuálního zneužívání zkoumat, neboť je studentkou sociální pedagogiky a má v úmyslu v této oblasti dále působit. Dále existoval odůvodněný předpoklad autorky i účastnice výzkumu, že na účastníci výzkumu budou mít hloubkové rozhovory terapeutický účinek.

II. 3. Volba metodologie

Na základě definování výzkumných cílů byl jako nástroj výzkumu zvolen kvalitativní přístup v designu případové studie. Pro naplnění výzkumných cílů bylo třeba zkoumat jediný případ do velké hloubky pomocí delšího a intenzivního kontaktu. Ve snaze o pravdivý hloubkový popis případu nebylo vynecháno nic, co by vedlo k dosažení výzkumných cílů a shodovalo se s etickými požadavky výzkumu. Bylo třeba sledovat vývoj případu se zohledněním působení kontextu, lokální situace a podmínek. Kvalitativní výzkum umožňuje získat podrobné informace o některých důvodech, proč se daný

fenomén objevil, a dále umožňuje zkoumat fenomén sexuálního zneužívání v kontextu událostí a projevů, které mu předcházely.²³

II. 4. Metody sběru a zpracování dat

Sběr dat se dá rozdělit do dvou vzájemně se doplňujících fází. Největší skupinou jsou data získaná bezděčně během dlouholetého vztahu výzkumníka a účastníka výzkumu. Z této skutečnosti vyplývá dobrá znalost prostředí, sociálních vazeb a souvislostí, které jsou z prostého rozhovoru nepostihnutelné. Při cíleném sběru dat jsem se soustředila na hloubkový nestrukturovaný tzv. narativní rozhovor.

Nejprve bylo vytvořeno schéma základních témat. Témata rozhovorů vycházela z definovaného výzkumného problému a z důkladné znalosti celého případu a z načerpaných teoretických znalostí zkoumaného jevu z odborné literatury.

Každý výzkumný rozhovor byl uveden spontánním neformálním rozhovorem, který probíhal při přesunech na místo vedení rozhovorů, týkal se většinou aktuálního dění, zážitků, příp. problémů a navodil příjemnou atmosféru. Při prvním zahajování výzkumného rozhovoru byl znovu představen celý projekt, účastnice výzkumu byla ujištěna o zachování anonymity a důvěrnosti, byla seznámena se způsobem nahrávání rozhovoru a metodami jeho dalšího zpracování. Účastnice výzkumu měla prostor pro kladení otázek a vysvětlování nejasností. Před každým dalším rozhovorem byl vždy oddělen jeho neformální úvod od rozhovoru výzkumného tím, že bylo naznačeno nosné téma celého setkání a autorka požádala účastnici výzkumu o souhlas s nahráváním rozhovoru. Rozhovor byl nestrukturovaný s otevřenými otázkami. Tyto otevřené otázky měly účastnici výzkumu přirozeně stimulovat k vyprávění. Po naznačení tématu byly dále pokládány otázky vyplývající ze získaných informací. Dále byly pokládány upřesňující a doplňující otázky, které měly za úkol co nejlépe postihnout souvislosti a pro získání hloubky, detailů a jemných rozdílů. Rozhovor se odehrával jako vzájemná interakce, proto autorka výjimečně poskytovala během rozhovoru komentáře, jejichž cílem bylo zmírnit emocionální napětí vzniklé během rozhovoru.²⁴ Důsledně bylo dodržování jasné ukončení rozhovoru a celého setkání. Toto ukončení zahrnovalo krátkou rekapitulaci průběhu rozhovoru, poděkování za čas a otevřenost, někdy i ujištění o zachování důvěrnosti, příp.

---

23 Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, str. 51 – 52.

24 Srov. ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, str. 168.

domluvení dalšího setkání. Při odvozu účastnice výzkumu domů se buď sama spontánně vracela k některým probraným tématům, nebo vedly účastnice a autorka výzkumu osobní rozhovor.

Rozhovor byl zaznamenáván na MP3 přehrávač. Dále byl záznam všech pořízených rozhovorů a výpovědí po částech přepisován a opatřován komentáři a poznámkami o aktuální situaci, pocitech výzkumníka a dalších okolnostech. Záznam byl přepsán celý, jen některé zdlouhavé pasáže byly pro přehlednost formulovány vlastními slovy. Toto zestručnění je v přepisu vždy uvedeno. Při přepisu byly zaznamenávány pomlky v řeči, výrazné neverbální projevy, paralingvistické jevy, aby byla zachována co největší míra autenticity. Avšak při přepisu nebylo důsledně zachovááno nářečí, v němž účastnice výzkumu hovoří. Nejdůležitějším požadavkem při přepisu rozhovorů bylo zachování smyslu výpovědí a souvislostí mezi nimi.

II. 5. Analýza a interpretace dat

Získaná data byla tříděna a chronologicky řazena tak, aby z nich bylo možné postihnout životní příběh účastnice výzkumu s důrazem na všechny zjištěné aspekty a souvislosti, které měl výzkumník k dispozici díky hloubkovým rozhovorům nebo i na základě vlastní znalosti případu. Tato data jsou v textu řazena do levého sloupce a analyzována pomocí sociálně-pedagogických a intervenčních poznámek v pravém sloupci. Tato interpretace životního příběhu si klade za cíl z pohledu sociálního pedagoga komentovat události v životě jedince, uvědomovat si a předvídat možnosti a hrozby, které dané skutečnosti přinášejí.

II. 6. Etické otázky výzkumu

Ve výzkumu je dbáno o zajištění zásady důvěrnosti dat a nejsou tedy zveřejněna žádná data, která by čtenáři umožnila identifikovat účastníky výzkumu.²⁵ Soukromí účastnice výzkumu a dalších zmiňovaných osob je zajištěno uváděním jejich jmen pod pseudonymy a u názvů měst a míst uváděním pouze počátečních písmen jejich názvů. Provedené změny nenarušují celkové vyznění výzkumné zprávy.²⁶

---

25 Srov. ŠVARÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, str. 45.

26 Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, str. 155.

Účastnice výzkumu byla před zahájením výzkumu obeznámena s cíli a okolnostmi výzkumu. A byly jí vysvětleny a zdůvodněny veškeré zamýšlené výzkumné procedury.²⁷ Před zahájením výzkumu vyjádřila souhlas s předpokládaným průběhem, cíli a okolnostmi výzkumu. Byla informována o tom, že nelze predikovat všechny události, zvláště proto, že výzkum není prováděn zkušeným výzkumníkem. Z důvodu sdělování citlivých dat nebylo jisté, jaké události nastanou během akce. Bylo tedy oznámeno, že se může plán výzkumu v jeho průběhu měnit, což bude možná vyžadovat nová rozhodnutí o potvrzení souhlasu.²⁸

Důležitým etickým faktorem výzkumu bylo poskytnutí emočního bezpečí účastnici výzkumu, protože se vyjadřovala k emočně citlivým záležitostem. Vzájemná důvěra byla budována po dobu několika let. Svěřování účastnice výzkumu probíhalo spontánně ještě před zahájením výzkumu. Tyto skutečnosti významně přispěly k zahájení výzkumu a volbě daného případu. Při vedení výzkumu bylo při jednotlivých setkáních postupováno vždy od méně závažných témat k závažnějším a od obecných událostí ke konkrétním problémům.²⁹

Výzkumný rozhovor se může často podobat terapeutickému rozhovoru, v němž dochází k léčebnému účinku již tím, že se účastník svěruje a výzkumník pozorně poslouchá.³⁰ Tento fakt byl účastnicí výzkumu potvrzen. Díky vzájemnému vztahu a důvěře však nenastala situace, že by se účastník výzkumu otevřel příliš.

Účastnice výzkumu vyjádřila přání být seznámena s výsledky práce výzkumníka před jejím odevzdáním, což bylo výzkumníkem přislíbeno a později i splněno.

---

27 Srov. ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĎOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, str. 108.

28 Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, str. 156.

29 Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, str. 155 – 157.

30 Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, str. 156.

III. Případová studie

III. 1. Volba případu

Při rozhodování o určení výzkumného tématu jsem v případě zkoumání fenoménu zneužívání měla již představu o výzkumném případě. Tedy znalost případu samotného byla zásadním prvkem pro určení výzkumného tématu a definování otázek a cílů mého bádání.

Ve svém šetření jsem měla v úmyslu zaměřit se na případ dívky, která byla několik let zneužívána druhem svojí matky. Pro zachování zásady anonymity je jméno účastnice výzkumu změněno a stejně i další jména a místa ve výzkumné zprávě jsou uváděny pod pseudonymy. Dívce, o níž budeme hovořit, říkáme Bára. Známe se téměř deset let. V patnácti letech našla Bára odvalu svěřit se mi, že ji její otčím víc než rok zneužívá. Společně jsme hledaly způsoby řešení problému. Bára je otevřený člověk s extravertními rysy osobnosti a její sebezáchovná potřeba a otevřenost, s níž o problému dokázala mluvit a řešit jej, přispěla významnou měrou k rozhodnutí, požádat ji o spolupráci.

Základním kritériem pro výběr případu a zároveň etickým požadavkem byla naprostá dobrovolnost účasti na výzkumu. Několik měsíců před zahájením výzkumu jsme se s Bárou setkaly a já jí předložila svůj záměr. Snažila jsem se uvést všechny důležité údaje, kterých jsem si v přípravné fázi byla vědoma, aby měla Bára co nejvíce informací a možnost svobodně se rozhodnout. Chtěla jsem dát Báře čas na rozmyšlenou. Tuto možnost však nevyužila a ihned souhlasila s tím, že se chce na výzkumu podílet – tedy poskytnout svůj životní příběh pro výzkum. Tento předběžný souhlas byl pro výzkum zásadní, ale stále jsem nechávala prostor pro možnou změnu rozhodnutí. Další setkání následovalo ještě před zahájením sběru dat. V této fázi jsem měla definované výzkumné otázky, měla jsem promyšlený způsob sběru dat a vyřešené technické a praktické otázky průběhu zkoumání tak, aby si Bára vytvořila co nejúplnější představu o průběhu výzkumu. Zároveň jsem ji seznámila s etickými kritérii, které jí měly zajistit pocit bezpečí a zajistit, aby výzkum probíhal v atmosféře otevřenosti a důvěry a tím byla zajištěna co největší možná míra pravdivosti a spolehlivosti získaných dat. Po tomto setkání vyjádřila Bára opakovaný souhlas se svojí účastí ve výzkumu.

V době provádění výzkumu je Báře 22 let, je vdaná, má ukončené střední vzdělání a pracuje ve zdravotnictví.

III. 2. Doba před zneužíváním

Kapitola je členěna do podkapitol a zachycuje Bářin životní příběh od narození až do doby, kdy se objeví sexuální zneužívání. Podkapitoly jsou členěny do dvou sloupců. V levém je chronologicky a podrobně rozepsán Bářin životní příběh. V pravém sloupci jsou jednotlivé kapitoly opatřeny sociálně – pedagogickými a intervenčními poznámkami, které vycházejí z odborné literatury a vlastních znalostí a zkušeností. Tyto poznámky vysvětlují některé jevy v Bářině životě, mapují a pomáhají pochopit myšlenkové pochody výzkumníka a odkazují na některé skryté souvislosti.

III. 2. 1. Příchod na svět

Bára se narodila před dvaadvaceti lety, v malém moravském městě, v rodném městě jejího otce, kde žila s matkou, otcem a otcovými rodiči. Její matka se však v cizím městě cítila osamělá, otec totiž jezdil s kamionem a byl velmi často pryč, proto když byl Báře zhruba rok, celá rodina stěhuje do rodného města matky, na okrajovou část města, kde matka zdědila domek po prarodičích.

Bářina matka se vdávala v jednadvaceti letech ve třetím měsíci těhotenství. Není jisté, zda těhotenství bylo důvodem sňatku, přesto v případě nežádoucího těhotenství může dítě cítit, že překazilo matčiny a otcovy životní plány, může cítit, že rodičům neudělalo žádnou radost a že je pro ně spíše přítěží.³¹

III. 2. 2. Onemocnění a hospitalizace

„...vyvíjela jsem se jako normální mimino a zhruba kolem roku, no myslím, že to bylo kolem roku se to najednou utlo a já jsem jenom ležela, na nic jsem nereagovala ani na maminy slova ani na její zvuk, ani na mamu, ani na bábu...“

---

31 Srov. PREKOPOVÁ, Jiřina. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, str. 45.

Bára uvádí, že často trpěla záněty středního ucha, které měly za následek stagnaci ve vývoji. Lékař, který Báru vyšetřoval, její matce řekl, že toto onemocnění je u dětí po prodělaných zánětech středního ucha běžné a že je pravděpodobné, že dítě bude mentálně zaostalé. Bára neví, o jaké onemocnění šlo. Po konzultaci s lékařem odhadují, že se mohlo jednat o zánět mozkových blan. Matka se obrátila na odborníka ve větším městě, který zjistil pochybení u lékaře, který Báru ošetřoval. Bára podstoupila operaci a několikátýdenní pobyt v nemocnici. Nastala regrese ve vývoji. Pořádně chodila až ve třech letech, dobře mluvit asi kolem třetího roku života.

Nevíme, zda matka byla s Bárou v nemocnici, ale bohužel to ještě nebyvalo před zhruba dvaceti lety běžné, jako dnes, proto je pravděpodobné, že Bára pobývala v nemocnici několik týdnů sama s přestávkami, kdy si ji matka brala domů.

Podle Říčana je vytržení kojence z jeho prostředí a nepřítomnost matky fakt, který ohrožuje jeho zdravý vývoj a často i při kvalitní péči sester může dítě upadnout do apatie, která může ohrozit jeho zdravotní stav.³²

V kojeneckém věku se u dětí projevuje kolem sedmého měsíce specifické připoutání k matce, které souvisí se strachem z cizích lidí. Dalším typickým znakem je ve vztahu k matce separační úzkost, obvykle se objevující asi v devíti měsících. Ačkoli projevy těchto vývojových jevů nemusí být vždy nápadné, mohou být velmi závažné.³³

Jak uvádí Říčan, specifické pouto k matce se považuje za prototyp všech dalších silných citových vztahů: přátelských, milostných a patrně i rodičovských. Pokud si dítě nevytvoří toto pouto, jeho další citový vývoj je ohrožen – jeho vztahy mohou být povrchní, neuspokojivé

---

32 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2. přepracované vyd. Praha: Portál, 2004, str. 84.

33 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 84-85.

pro ně i jeho partnery, nebude mít blízké přátele, nepozná ani skutečnou oddanost nějakému ideálu, nenajde v životě své poslání. To vše je nějak odvozeno z pramenů, které musí být otevřeny v raném dětství.³⁴

III. 2. 3. Matčino rozhodnutí pro potrat

Mezi druhým a třetím rokem Bářina života matka otěhotněla a rozhodla se pro potrat, protože měli problémy v manželství a podle Bářiných slov:

„...mezi nima to skřípalo a mamka si řekla prostě, že není vhodné nebo není dobré jak kdyby do rozpadajícího manželství přivést další dítě.“

Otec pověděl o interrupci babičce (z matčiny strany), což byl pro silně věřící ženu velký šok a zkomplikovalo to vztah mezi matkou a dcerou.

„A už v té době to mezi něma, v jejich vztahu s tatou, nevypadalo dvakrát valně, protože myslím, že už v tu dobu chodili do manželské poradny, protože ona mamka se snažila ten vztah zachránit, jo to nebylo jak dneska, že jim to přestane klapat a do dvou měsíců jsou rozvedení. Mamka s tím bojovala asi 4-5 let, hodně dlouho s tím bojovala, snažila se ten vztah zachránit, snažila se proto prostě udělat maximum.“

Umělé přerušení těhotenství může vyvolat postinterrupční syndrom, který zahrnuje celý komplex patologických fyzických a psychických obtíží - patří sem pocity viny, obviňování druhých, úzkosti, pocity napětí, závratě, bušení srdce, zažívací problémy, migrény psychická otupělost, znovuprožívání potratu, narušení vztahů s dětmi, inklinace k alkoholu, drogám, poruchy příjmu potravy, syndrom výročí atd.³⁵

Ve svém raném věku Bára žije v problémovém vztahu rodičů, matka je osamělá, otec jezdí s kamionem a je často mimo domov, prožívá stěhování, operaci a následnou dlouhodobou hospitalizaci, matka postupuje umělé přerušení těhotenství. Jedná se tedy o několik rizikových faktorů, které mohly narušit „důvěřující naději“, která je celoživotním základem citových vztahů vůči všem, na jejichž péči je člověk postupně odkázán,

34 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 85.

35 Srov. VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, str. 230.

<p>Když jsou Báře asi tři roky, stěhují se znovu, k rodičům matky, kteří bydlí v rodinném domě v jiné části stejného města. Stěhování iniciuje matka, protože je často sama, otec totiž stále jezdí kamionem a je často pryč.</p> <p>„Z V--- do D--- jsme se stěhovali, protože tam mam byla furt sama ... protože tata byl věčně pryč, on jezdil s kamionem po Evropě (...) je řidič z povolání, tohle on dělal hned po učňáku, takže to dělá už tak od 18- cti let, jako automechanik nevím, jestli se někdy živil, ale pak jezdil už tím kamionem, což bylo Evropa.“</p> <p>Prarodiče bydlí v prvním patře a mladá rodina bydlí v přízemí.</p>	<p>představuje i zdroj síly k překonávání všech budoucích pochyb a nezdarů, jak uvádí Čačka.³⁶</p> <p>Bára si zatím neuvědomuje, že jí otec schází, pro její vývoj však znamená jeho nepřítomnost ochuzení. Důležitost otce v batolecím věku dále popisuje Čačka:</p> <p>„Otec bývá pro batole zdrojem specifických podnětů, nezastupitelně podněcujících kognitivní vývoj i nezávislost. Hra otce je aktivnější, poskytuje tělesnou aktivitu a poskytuje i více vzrušení, poskytuje tak přípravu na pozdější hry s vrstevníky.“³⁷</p>
---	--

III. 2. 4. Příklad sourozence

<p>Rok na to matka otěhotní znovu.</p> <p>„...mama přišla opět do jinýho stavu, že, no pořád to tam neklapalo nebo nebylo to tak, jak by si mama představovala a vím, že mamka tehdy řekla, že to už si nevezme, že to už si nechá, že si to nechá a narodila se Kačka a to jsem o sebe o 4 roky.“</p> <p>Když se Báře narodila malá sestra Kateřina,</p>	<p>Podle Prekopové je málokterá zkušenost v životě člověka tak drastická jako když jedináček dostane sourozence. Jedná se o velkou životní zkoušku, kterou je potřeba přestát. S příchodem sourozence se všechno mění, důvěrné věci mizí. Svět dospělý tady byl kvůli němu a pro něj, ale nyní mu tento svět nepatří. Dítě se cítí</p>
---	--

36 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, str. 45.

37 ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 62.

<p>popisuje, jak na sestru žárlila, dělala jí naschvály a provokovala ji.</p> <p>„...zas si nepamatuju ségru, ona byla asi utiskovaná chudák, málo zážitků mám se ségrou...“.</p> <p>„...ségra byla, jak se říká takový benjamínek, všichni kolem ní lítali a já jsem se cítila taková odstrčená...“</p>	<p>vyložené a nechané napospas samo sobě.³⁸</p> <p>Bára si tuto zkušenost uvědomuje, vždyť jí byly už čtyři roky. Asi dvakrát způsobila sestře úraz, ale vždy toho litovala. Zdá se však, že tuto krizi vědomě zpracovala a v současné době je jejich vztah se setrou velmi dobrý. Bára ji označuje jako jednu ze svých nejbližších osob.</p>
--	--

III. 2. 5. Neshody mezi rodiči

<p>Bára popisuje časté hádky:</p> <p>„Mama byla ráda, že jsme bydleli s těma rodičama, protože oni se často hádali a oni, jak se začali hádat, tak mama říkala, že měla velkej strach o mě, protože já jsem to těžko nesla, a já jsem vždycky utekla nahoru za bábou, a mama věděla, že nemá cenu, aby tam pro mě chodila, já jsem tam vždycky přespala na druhý den. Hádky si jinak moc nepamatuju, jenom vždycky takové záblesk, takový úryvky.“</p> <p>Dále popisuje otcovu nezodpovědnost a slabost pro ženy a alkohol. Otec vzal údajně matce peníze, ještě, když s ní žil, matka si potom musela půjčovat u rodičů. Vrcholem byla jedna jeho cesta kamionem, která se protáhla na několik měsíců, údajně během té doby žil se ženou, s níž má dítě.</p>	<p>Neustálé narušování citové pohody mezi rodiči je vnímáno jako překážka zdravého vývoje dítěte ve všech stádiích. Ale zvláště v předškolním období na ní záleží proto, že usnadňuje naplnění jednoho ze základních vývojových úkolů této fáze, čímž je identifikace s rodičem stejného pohlaví.³⁹ Tato identifikace je v případě Báry navíc ztěžována také špatným psychickým rozpoložením matky, která zřejmě trpěla osamělostí, nejistotou, otcovou nezodpovědností, „slabostí pro ženy a alkohol“, předpokládáme i nepříznivou ekonomickou situaci rodiny, která dopadala především na matku.</p> <p>Dítě je odkázáno především na souhlas či nesouhlas rodičů, napomenutí či</p>
---	---

38 Srov. PREKOPOVÁ, Jiřina. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici*, str. 55.

39 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 85-86.

„Mamka ta byla prostě s nervama v prdeli, protože tenkrát nebyly ještě telefony, nebo byly, ale tata prostě neměl telefon a ona věděla přes tu firmu, že je furt v Rusku a ona byla prostě půl nebo tři čtvrtě roku bez tátu, nevěděla, kde je, jestli žije... Toto takový malicherný věci, jako ozvat se dát vědět nebo tak, toto tata vůbec neřešil a neřeší ani teďka.... Mu to nějak nepřišlo, že jeho ženská, jeho žena, která má s ním dvě děcka na krku, bude mít o něho strach.“

„Bylo nám tak pět a jeden rok, a když se tata vrátil, tak mama věděla, že je to v háji, protože tata se naučil v Rusku chlastat, ale solidně chlastat, první ligu...“

Později začíná sama vnímat, jak otec v rodině schází, často se zmiňuje, že otec byl „zase pryč“, věčně pryč“, „v trapu“, „v čudu, jako vždycky“, „ukázal se jen na pár dní“, atd.

„...já s ním prostě nemám moc zážitků z toho dětství, protože on tam věčně nebyl, tak jako jaký já mám pak mít zážitky s tatínkem, když tam ten tatínek nebyl.“

Maminka se oběma dcerám v dětství hodně věnovala.

„...ona byla vždycky takovej expert, že když to tak řeknu, kravinky byly její, ona s nama třeba lepila, nebo my jsem hrozně kupovali toho Méďu Pusíka, tak tam když byla pokladnička Beruška, tak jsme to s mamkou stříhali, lepili jsme, jo nebo vím, že jak jsme měli dětského doktora, tak nevím, jestli to

pochvalu. Jelikož v tomto případě rodiče řeší spíš svůj neuspokojivý vztah, mají pravděpodobně menší prostor pro tuto formaci malého dítěte. Bára může přejímat negativní vzorce chování – neschopnost konstruktivního řešení problémů, odpuštění atd., a stále více si uvědomuje, že otec v rodině schází.

V rodině chybí specifická funkce otce, interakce s ním je dynamičtější a v předškolním období důležitá zejména proto, že u dětí rozvíjí specifickou oblast komunikativních dovedností – učí ovládat afekty, regulovat agresivitu. Otec, jakožto usměrňující, schvalující popř. trestající autorita připravuje dítě na různá omezení a respekt vůči normám, jak popisuje Čačka.⁴⁰

Matka jako osamělý rodič plní univerzálnější funkci, je zřejmě dominantnější, protože má odpovědnost i pravomoc obou. Chybějící opora musí být pro matku stresující faktor, je to pro ni emočně pravděpodobně náročná situace.⁴¹

U dětí, které jsou vychovávány bez

40 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 88.

41 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 88.

bylo od něho nebo od jeho sestřičky, že se jim narodilo koťátko, a my jsme si ho vzali, a měli jsme koťátko...“

„... jako mama s nama byla doma a my jsem chodily na procházky, vyráběly jsme něco z papíru, furt jsme nějak blbly a nám ani nějak nepřišlo, že toho tátu nemáme.“

Setkávali se společně maminčinou kamarádkou a jejími syny, Bára si vybavuje velmi pozitivní vzpomínky a zážitky.

„Do školky jsem šla tak nějak později, protože já jsem byla taková přibržděná, takovy přibrženy mimino.“

„Celkově školka byla úžasná, nemůžu si na nic stěžovat...“

Když bylo Báře šest let, rodiče se rozvádějí. Na samotný rozvod nemá téměř žádné vzpomínky, otec s nimi stejně nějakou dobu před tím nebydlel a nebyla to pro ně skoro žádná změna.

„...rozvod si pamatuju, že jsme vezli mamku

jednoho z rodičů - častěji bez otce - mají některé společné rysy. Nepřítomnost otce u dívek způsobuje jejich nervozitu a neukázněnost. Psychologové, kteří to zjistili, však nemohli říct, zda je příčinou těchto poruch skutečné nepřítomnost otce nebo spíše osamělost matky. Její projevy bývají poznamenány pocitem křivdy a nepřátelství k bývalému manželovi.⁴²

Je však i možné, že matka se již se svojí osamělostí do jisté míry vyrovnala a je odhodlaná dětem chybějícího otce nahradit.

Regrese ve vývoji byla nejspíše nastartována již zmíněnou nemocí a hospitalizací, další možnou příčinou „přibržděnosti“ může být rozpadající se vztah rodičů, kdy traumatizace ze ztráty rodiče, včetně jistoty a bezpečí domova, vyvolává často obranné reakce jako je regrese, vynucované projevy náklonnosti atp.⁴³

Dítě předškolního věku ještě není schopno chápat příčiny rozvodu rodičů. Je možné, že pak ve svojí snaze nalézt „subjektivně srozumitelné vysvětlení“ je pak nesprávně interpretuje a staví se do role viníka.⁴⁴ Je možné, že se u Báry tyto pocity objevily

42 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 16.

43 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 88.

44 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 88.

k tomu soudu a tata s nama potom nebydlel, jo a což nám se ségrou vlastně ani nepřišlo jako nic novýho, protože jsme stejně byly pořád samy.“

„A mama říkala, že když táta se odstěhoval, tak s ním odešly 2 takový krásný bílý skříně, vkladní knížka... a on asi odešel v té době, jak byla v nemocnici...“

už dříve, když otec odešel, když či uvědomila jeho častou nepřítomnost, nebo se tyto pocity objeví až v budoucnu v problematickém vztahu k matce a obhajováním otce.

Bára se pravděpodobně rozvodem cítila osvobozená od povinnosti starat se o soužití rodičů, ale je možné, že jejich problematický vztah a následný rozvod ji mohly do života zatížit pocitem viny, problémy méněcennosti, pocitem, že selhání. Byla totiž zřejmě příčinou jejich sňatku, stala se jakýmsi lepidlem součástí, které k sobě nepasují.⁴⁵

III. 2. 6. Nový partner matky

Marek a Bářina matka se znali z doby, kdy její matka chodila na oděvní učiliště, kde Marek působil jako vychovatel.

„...on Marek má základku, on je vyučenej, on myslím nemá maturitu, on je zámečnick, ale musím uznat, on má jedno plus, on je strašně sečtělý a on si dokáže pokecat s vysokoškolačkem, kterej má třeba dvě tři vysoký školy .... Všichni si myslí, že on má taky nějakou vysokou školu a když on řekne, že má jenom učňák, tak všichni hledí, protože on je hodně sečtělý, on má rozhled, on má fakt šilenej rozhled...“

„...mama říká, že druhýho tatínka, jako Marka, jsme si vybraly, my děti, my se ségrou.“

Bára o Markovi často hovoří s úctou a obdivem. Imponují jí jeho schopnosti a vědomosti.

Z jejího popisu je patrné, že Marek má velkou přirozenou inteligenci. Jeho vystupování je příjemné, je zábavný společník. Jeví se jako charakterní člověk. Navíc je svobodný, bez závazků, s bytem...

45 Srov. PREKOPOVÁ, Jiřina. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici*, str. 41-43.

<p>„A potom, když jsem chodila do první třídy, to jsme ještě stále bydleli v D---, tak za nama Marek chodil, jako navštěvoval mamku, občas u nás přespal.“</p> <p>„...babička to nějak rozdýchávala, protože babička nemá ráda, když spolu lidi žijí na hromádce...“</p> <p>Babička a celá rodina ale Marka nakonec přijímají a stává se všeobecně oblíbeným.</p>	<p>Bára několikrát naráží na babičku z matčiny strany. Oba prarodiče z matčiny strany Báru ovlivňují velmi silně, protože s nimi vyrůstala a bydleli spolu. Zvláště babička je pro Báru důležitá.</p>
---	---

III. 2. 7. Nástup do školy

<p>Do první třídy nastupuje Bára s ročním odkladem.</p> <p>„No a ve třídě jsem byla vždycky mezi těma míň oblíbenýma, ono se to dělilo, když to řeknu blbě na takový bohatý a chudý a tak nás tam bylo málo holek, a my jsme byly rozdělený na dvě party holky a kluky a mezi holkama jsme byly s Eliškou takový vůdčí typy.“</p> <p>V první třídě se Bára setkává s šikanou:</p> <p>„... já jsem nebyla jediná, asi jsem se mu nejvíc líbila, tahal nás na tašku, tahal nám z ní věci, držel nás a do autobusu jsem mohla až poslední, tahal nás za oblečení, za kšiltovku a za aktovku, to jsem nejvíc nenáviděla, jak vždycky, on mě chytnul, škubal nás, to jsem nesnášela, ale nás tam</p>	<p>Bára je narozena v srpnu, kvůli prodělanému onemocnění se její vývoj opozdil, do školky šla později. Odložení školní docházky se dalo očekávat.</p> <p>Děti z neúplných rodin, kterým chybí nejen některý z rodičovských vlivů, ale také vzor adekvátní interakce, bývají pak z hlediska oblíbenosti či odmítání ve skupině vrstevníků přijímány poněkud extrémně.⁴⁶</p> <p>Kromě výkonových schopností a povahových vlastností, má na kvalitu sebehodnocení vliv i jméno, protože děti v tomto věku si přímo libují v přezdívkách („Barbora – brambora“), Bára mohla kvůli zesměšňování jména nabýt dojmu, že s ní „něco není v pořádku“.⁴⁷</p>
---	---

46 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 88.

47 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 148.

bylo hodně 10, 15 děcek na autobus, a nikdo se nezastal, to mně nejvíc vadilo, ale to bylo v první druhé třídě, on pak jestli někam odešel, jestli do pasťáku, nevím...“

„Jinak byla škola bezvadná, no bezvadná, tak já jsem měla skvělou učitelku a polovinu děcek jsem znala vlastně už ze školky. Šikana ve mně ale žádný trauma nezanechala, trvalo to krátce. Jako že se mně někdo posmíval, Barbora – brambora, tak jo, štválo mě to, ale my jsme se pak s někým sčuchli a posmívali jsme se zas někomu dalšímu...“

Bára se ale zřejmě úspěšně snažila bránit svou pozici oplácením takového chování nebo uplatňováním stejných mechanismů na někom jiném. Bára se bránila agresivně. Bendl v takovém případě odkazuje na zahraniční studii, která zjistila, že tzv. agresivní oběti šikany jsou v raném dětství častěji terčem nepřátelského zacházení, trestání nebo sexuálního zneužívání.⁴⁸ Možná s tím souvisí i velká nejistota v rodině a konflikty mezi otcem a matkou.

III. 2. 8. Stěhování k partnerovi matky

Báře tedy bylo sedm let a chodila do první třídy, Kačce byly 3 roky a začala chodit do školky pro děti se zrakovým postižením, protože trpěla oční vadou. Speciální školka se shodou okolností nacházela v blízkosti Markova bytu.

„No a to si pak pamatuju, že bylo léto, já jsem měla první třídu za sebou a měla jsem po prázdninách nastoupit do druhé třídy no to vím, mamka začala balit, já jsem se ptala, co se děje a ona začala, že by pro ňu bylo lepší, kdybychom se na nějakej čas, to si pamatuju doteďka – na nějakej čas, protože jsem se skrz to i několikrát pohádali, jak jsem byla starší, jako by na tu zimu, co bude, přestěhovali k Markovi a já na to, já jsem

Stěhování může pro malé dítě představovat velkou zátěž. Bára opouští prarodiče, s nimiž má silný vztah. Matka ale s Bárou o této změně hovoří. Bára vidí matku šťastnou, Marka má ráda, mohou společně tvořit rodinu, stěhují se do prostorného bytu. Navíc kontakt s prarodiči není přerušen. Všechny tyto okolnosti působí velmi pozitivně.

---

48 Srov. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003, str. 48.

<p>byla malý děčko, tak já na to, proč ne., tak jsem se o prázdninách přestěhovali na tu Ž--- ulici...“</p> <p>Začátky bydlení s Markem byly podle Bány fajn. Marek si v době začátků vztahu s Bářinou matkou svépomocí dostavoval byt o velikosti 4 + 1, když se tam nastěhovaly, byl holý a nezabydlený. Zařizování bytu se ujala maminka.</p> <p>„... no a tak až kvůli mamě se jak kdyby začalo všechno zařizovat, záclony, skříň do koupelny a tak jako to... Marek si to začal stavět, ještě když byla máma s tátou, takže on nepočítal, že my tam budeme, ale chtěl prostě rodinu, on chtěl rodinu.“</p> <p>„Já jsem začala chodit do druhé třídy, a mama, i když jsem byla na té škole jenom rok, mě nedala na jinou školu, abych to měla blíž, ale mohla, ale nedala, protože jednak já jsem chytla dobrou třídní, a jednak jsem chodila do školy s děčkama, s kterými jsem odmala vyrůstala, a s kterým jsem chodila i do školky, ta už věděla, že tam mám kamarády, tak mě nedala do jiné školy, což jsem tedy byla ráda.“</p> <p>Bára v druhé třídě dojíždí do školy autobusem, musí dvakrát přestupovat, ale brzy si zvykne. Měsíční jízdenku využívá také</p>	<p>.</p> <p>Bára několikrát zdůrazňuje, jak je obětavý, že si vzal na krk svobodnou matku s dvěma dětmi, staral se o ně, zajistil jim bydlení, pomáhal matce po finanční, s výchovou dětí, byl pro matku oporou a pro děti otcem tak, jak to nikdy nepoznaly. Z jejího postoje je jasně patrná vděčnost a zřejmě i obdiv.</p> <p>Fakt, že Bára i přes stěhování zůstala ve stejné škole mezi svými spolužáky, hodnotím velmi kladně. Svou první paní učitelku si Bára dobře pamatuje a mluví o ní velmi hezky. Dítě v mladším školním věku přijímá učitele nekriticky a učitelovo slovo je pro dítě zákonem. Často převyšuje autoritu rodičů a děti k němu vzhlížejí.⁴⁹ A to je patrné i našem případě. Škola tak pro Báru zůstala snad jedinou jistotou v době stěhování od milovaných prarodičů k Markovi.</p> <p>Bára se díky dojíždění do školy brzy osamostatňuje a nadále buduje vztah k prarodičům z matčiny strany. Zvláště</p>
---	--

49 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 154-155.

tak, že po škole, místo domů, jede do D--- k babičce a dědečkovi na krátkou návštěvu, kterou oba nadšeně vítají a snaží se Báru co nejlépe uvítat a pohostit.

„Ona vždycky něco upekla a pak mi ještě něco dala do batohu, ale musela mi vždycky něčím naplnit žaludek, a oni si pak na to zvykli a mně to pak už nevycházelo, měla jsem nějaký kámoše a kroužky a už jsem tam tak často nejezdila, tak jsem tam vždycky jednou za týden nebo za 14 dní přijela a oni byli hrozně nadšení, teď babča nevěděla, co mně má dřív přinést, děda, co mě má dřív říct..., aby to stihli... vždycky jsem s nima měla dobré vztah.“

Bára s Kačkou velmi často o víkendech u prarodičů přespávají.

s babičkou mají silný vztah. Obě sestry se vrací tam, kde prožily dětství a kde se nejspíše cítí v bezpečí a mohou tak lépe zvládnout stěhování a sžívání se s Markem, což se, zdá se, dobře daří.

I když školní dítě už se učí být samostatné a hlavní náplní jeho času, ale také vnitřního světa se stala škola, rodinu potřebuje stále – rodinu jako celek i každého jednotlivého člena rodiny, jen v jiné míře a jiným způsobem.⁵⁰ Matku potřebuje školák, aby skrze praktické činnosti byla nosným sloupem jeho domova, jistotou něhy a radosti a dále od ní potřebuje otevřenou komunikaci, aby mu pomohla orientovat ve složitých citových problémech – vyznat se v tom, co cítí, přijímat svoje city, ovládat je, ale na druhé straně je nefalšovat.⁵¹

Matka se v tomto období zabývá novým partnerem, dá se předpokládat, že je v novém vztahu šťastná, plná naděje a očekávání – děti jsou ještě malé, s novým partnerem dobře vychází. Marek má děvčata rád a věnuje se jim, pomáhá jí s výchovou, cítí z jeho strany finanční podporu, což je pro ni nová a jistě pozitivní zkušenost. Můžeme předpokládat, že Bára na nižším stupni základní školy zažívá relativně klidné a

---

50 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 154-159.

51 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 154-160.

III. 2. 9. Chybějící táta

„Na to, že tátu nemáme, že nám něco chybí, jsme přišli až v pozdějším věku až jsme začli chodit do školy, tam jsme až přišly na to, že nám někdo chybí v té rodině.“

Po rozvodu žije otec ve stejném městě, od soudu má prý údajně povoleno vídat se s dcerami každý víkend.

„...pak byla i mama ráda, když si nás tata vyzvedl jednou do měsíce na dvě hodiny, my jsme třeba vždycky šli na bazén se podívat, jak tam plavou, koupil nám tam sladkosti, korbáčky, nakoupil nám třeba sladkostí za dvě kila, fakt za dvě kila, byly jsme s ním dvě hodinky, každá jsme si donesla pytlík sladkostí a pak jsme na něho čekaly měsíc, než si pro nás přijde...“

Bára několikrát zdůrazňuje, že jí otec hodně chyběl.

Otec se následně z P--- stěhuje za svými rodiči do I---, vzdálenost míst je asi 80 km.

„... on když bydlel v P---, tak si nás moc nebral, ale jak se přestěhoval do I--- za svojí matkou, tak si nás začal brát jako na Vánoce,

V průběhu tohoto období zřejmě přichází na to, že jí tatínek chybí. Atmosféru otcovy nepřítomnosti zjevně příliš nekompensuje ani „otec – host“. Otec chybí, čekání na něj je dlouhé. Přestává být jednoznačnou součástí autority, navíc je buď idealizován, nebo démonizován.⁵²

Otec má největší vliv na schopnost dcery vycházet s muži. V rámci blízkého vztahu dostává dcera možnost srovnávat svoji feminitu s otcovou maskulinitou, a aby byla za svoji feminitu odměněna mužem, který má v jejím životě důležité místo. U Báry, která je ve svých interakcích s otcem neustále frustrována se může vytvořit negativní postoj k mužům. Kvalita vztahu otec – dcera je klíčová, má – li být žena úspěšná, jak ve vztazích k mužům, tak i ve svém tvořivém a profesionálním životě.⁵³

Otec se stěhuje ke svým rodičům a začíná se o dcery více zajímat. Bára naznačuje, že je to dáno vlivem jeho matky a že spíše uposlechl jejích „rozkazů“ – „...aby babička nebyla o něco ošizená“. Bára je

52 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 168.

53 Srov. BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002, str. 129.

na prázdniny, na víkendy, třeba na celý víkend, na prázdniny, na jarní, na letní a to, aby náhodou babička nebyla o něco ošizená, a tata si vzal třeba v práci kvůli nám dva týdny dovolené.“

„...a potom se učitelé divili, proč jsem v pondělí úplně mrtvá, protože chápeš, my jsme se s tatou dívali na televizi, kecali jsme, my jsme, v tu nedělu pak, přijeli v tu nedělu v 7 nebo v 8 hodin večer dom, což není tak pozdě, ale pro desetiletý děcko je to dost pozdě.“

Otcova matka byla podle Bářina popisu tzv. silná matka. Svého manžela hodně sekýrovala.

„Jenomže děda jí to svým způsobem oplácel, on byl taky řidič z povolání, on byl taky svým způsobem dokař... a vždycky skákal, jak bába píská, tak jí to tak oplácel tímhle...“

Stejně se chovala ke svému synovi, který se matce téměř ve všem podřizuje.

„Oni mají jako špatnej vztah a já svému tatovi věřím.“

Návštěvy a pobyty dcer v I--- kolem Bářina jedenáctého roku často končily tak, že navzdory společným plánům, skončily tak, že babička zadala otci práci doma nebo na zahradě a vnučky trávily celé dny s ní.

Děvčata navštěvovala spolu s babičkou její kamarádky:

však zájmem otce nadšená, kontaktu s otcem si váží, v I--- pobývá ráda, stejně tak i její sestra. Kontakt s otcem je cenný a nenahraditelný. Problematické je cestování a nepravidelný režim, který s sebou kontakt s otcem nese.

Rodina má být pro školáka prostor pravdivosti, upřímnosti, otevřenosti. Označením pro tuto atmosféru je mutualita – vzájemnost. Je základem a podmínkou výše uvedeným důležitých podmínek. Největším nedostatkem rodinného života je pseudomutualita – předstírání vzájemnosti a pravdivosti. Dítěti se dostává zdánlivě dokonalé péče, žije v rodině, kde se nekřičí, kde však není možné o některých věcech mluvit.⁵⁴ Babička z otcovy strany vytváří tuto atmosféru. Otec není dost silný na to, aby se postavil svojí matce a tak opět zklamává svoje dcery.

Bára nese velmi těžce, když někdo pomlouvá otce. Dopouští se toho jak jeho bývalá manželka, ale bohužel i jeho matka, což muselo v dítěti působit zmatek.

---

54 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 162.

„...jezdily jsme po těch babkách a ona před náma pomlouvala tátu ... a babka si vždycky stěžovala, co ju nebolí a co ju bolí a jak na tom je a že jí doktor řekl to a to a to, a že bere to a to a to, ona si vždycky stěžovala. Stěžovala, stěžuje a bude stěžovat...“

Po návratu z I--- začaly mít obě sestry problémy:

„... my jsme z toho měly noční můry, my jsme se začaly počůrávat... Já nevím, jestli to bylo tím, že jsme nebyly s tátou, jezdily jsme po těch babkách a ona před náma pomlouvala tátu nebo, že se k němu hrubě chovala, nevím, ale my jsme to jako děcka těžce nesly, protože my jsme chtěly být s tátou a byly jsme s babkou...“

Když to matka zjistila, zakázala otci brát si dcery domů do I---. V kontaktu mu nebránila, ale musel s nimi být v P--- a dcery musely spát doma. Otec jí vyhověl. Vidaly se s tatínkem pouze o víkendech, ani na Vánoce do I--- nejezdily. Tatínek vždycky přivezl igelitky plné dárků od babičky a tet. Tento stav trval asi čtyři roky.

Dětem tedy chybí klid, projevy jistoty a bezpečí, rodinný život je nestabilní a nepravidelný, vnímají časté konflikty a napětí. Jde souhrn řady vnějších neuspokojivých okolností, které u dívek způsobují neurotické příznaky – pomočování a zlé sny.⁵⁵

V tomto případě se pravděpodobně jedná o tzv. sekundární enurézu – pomočování, které může být způsobeno konfliktem či psychosociální frustrací.⁵⁶

Matka se snaží patologní vlivy odvrátit a svoje dcery ochránit, a proto upravuje styk s otcem. Zdá se, že oba se dokážou dohodnout a myslí na dobro svých dětí více, než na svoje zájmy. Naděje na častější kontakty s otcem však opět ztroskotávají.

III. 2. 10. Tatínkova holčička

Kolem Bářina dvanáctého roku života otec představuje otec svým dcerám Janu, svou budoucí manželku.

V pubescenci převládá u mladého člověka kritika a dokonce vzpoura. Vedle lásky k rodičům se objevuje zloba až nenávisť,

55 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 92.

56 Srov. Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 94.

„... a vím, že Jana, jak se s tatou poznali, tak za dva měsíce nebo za tři už čekala mimino, tak že vím, že jak nám ju tata podruhé nebo potřetí přišel ukázat, tak nám řekli, že je těhotná. A my jsme šli vždycky, tata vzadu, a my jsme se držely Jany, protože druhá mamka nebo spíš kámoška, my jsme se rychle otrkaly...“

Vztah s Janou Bára označuje v té době za vynikající. Když se narodila její nevlastní sestra Kamila, dostává Bára od Jany příležitost naučit se péči o malé miminko. Bára dodnes velmi oceňuje důvěru, kterou od Jany dostala. V P--- pak hlídá děti v několika rodinách.

Ve věku asi 12 let Bára stála na straně otce proti matce. Říkalo se jí tatínkova holčička, byla pro to, podle svých slov, černou ovčí rodiny (z matčiny strany), která jejího otce přijímala negativně. Nejvíc ale Bára vadilo, jak o otci v jeho nepřítomnosti mluví matka.

„...tak já jsem ho vždycky bránila, že to není pravda a kdesi cosi, proč ho furt pomlouvá a proč ho furt drbe a jestli jí to dělá dobře, že ho furt pomlouvá... a že mně se to prostě nelíbí, že mýho tatínka pomlouvá a jestli něco proti němu má, tak ať to neříká přede mnou a ať to neříká tatovi za zádama, ale ať to řekne přímo jemu.“

V té době toužila po tom s otcem bydlet,

místo úcty pohrdání. Jde o tzv. pubescentní negativismus, ale nejde jen o vzdor jako v batolecím věku, nýbrž o útok na autority. Pubescent sleduje chování rodičů, diskutuje o jejich názorech a někdy až nápadně zastává právě opačné stanovisko než oni.⁵⁷

V tomto případě můžeme nejspíše hovořit o syndromu zavrženého rodiče, kdy si Bára vypěstovala nekompromisně kladný příklon k otci, hodnému a milovanému rodiči a současně nekompromisně zavrhuje matku, rodiče zlého a nenáviděného.⁵⁸

Bára však přilnula k otci, identifikuje se s ním, snaží se jej bránit, postavila se proti matce, jejíž pohled na otce je kritický. Vztah k matce je od této chvíle stále více problematický.

Otec byl pro Báru zbožštěnou autoritou, opakované postupy matky ztrácejí účinnost, matka je předmětem kritiky.

Hodnota otce v očích dítěte také závisí na přístupu matky k němu, její kritický pohled na otce pak oslabuje nejen vůli po identifikaci, ale tyto děti nakonec nevěří ani otci, ani matce, jak uvádí Řičan.⁵⁹

57 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 181.

58 Srov. BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, str. 110.

59 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 154-162.

<p>sháněla si informace o možnostech bydlení s otcem u svých spolužáků z rozvedených rodin i u</p> <p>„...řekla jsem mamě, že klidně oželím i tu školu (základní), ale že chci bydlet s tátou a že se mně po ségře a po ní bude hrozně stýskat, ale že chci prostě bydlet s tátou... tatínkova holčičika.“</p> <p>Bára dále uvádí, že měli a mají s otcem dobrý vztah, protože ani nemají čas „udělat si špatný vztah“, protože se vidí velmi málo.“</p> <p>„My se vidíme tak málo, že se nestihneme ani pohádat a když my tam jedem, tak já se ho chci vždycky na něco zeptat...“</p>	<p>Podle Čačky je chybějící otec buď idealizován, nebo démonizován a když se rodiče navzájem pomlouvají, stává se vztah dětí k nim ambivalentní.</p> <p>V současnosti je Bářin vztah k otci ambivalentní. Cítí k němu silné pouto, zároveň je k němu velmi kritická. Je zřejmé, že Bára cítí za otce odpovědnost. Trápí ji, jak se chová ke svojí manželce. Janu lituje, uvědomuje si otcovy nedostatky a pochybení. Dává najevo obdiv k matce, která byla mnohem sebevědomější a schopnější než Jana, a nenechala si toho tolik líbit.</p>
--	---

III. 2. 11. Vystřízlivění

<p>Báru trápí otázky ohledně otcovy minulosti. Zda byl nevěrný její matce a jestli byl nebo je nevěrný Janě, druhé manželce a jestli má nějaké nemanželské děti, říká se to totiž o něm, ale on se o tom odmítá bavit. Dále Bára zjistila, že svojí ženě lže ohledně výplaty. Peníze, které jí přizná, vůbec neodpovídají jeho skutečnému platu. Trápí jim, co se zbylými penězi děje a že otec nechává svou ženu ve finanční nejistotě.</p> <p>Otec nebyl ani schopen platit alimenty. I o alimenty se starala jeho žena, snažila se je platit ze svojí mateřské, a když na ně neměla peníze, volala manželově bývalé manželce a omlouvala se, že nejsou schopní tento měsíc</p>	<p>Pomíjí doba přehnané idealizace otce. Bára se na otce dokáže dívat kriticky, uvědomuje si jeho chyby, kterých se dopustil, jak ublížil jí, sestře i matce. Zpětně oceňuje matku, jak celou situaci zvládala.</p> <p>Zdá se, že někdy mu nemá žádné jeho chyby za zlé. Často prostě konstatuje, jaký otec je, z jejího vyprávění vyznívá i jakýsi obdivný tón k jeho způsobu života. Sestra Katka chce otce žalovat za neplacení alimentů. Bára před tím otce varuje. Ona sama by tohle nikdy neudělala. K otci je shovívavá, ačkoli alimenty byly jediným zdrojem kapesného, který Bára měla a</p>
---	---

<p>platit.</p> <p>„...mimořádně my nejsme Janiny dcery, aby za nás měla nějakou odpovědnost, my jsem tatovy dcery, ale tata prostě tohle neřeší.“</p> <p>Peníze, které si otec nechává pro sebe, prý údajně utrácí za alkohol. Bára uvádí, že její otec je alkoholik, což už byla schopná konstatovat v osmé třídě.</p> <p>„...tím pádem já mám jak kdyby těžší start do života, když můj fotr je alkoholik, můj děda byl alkoholik, jako jeho tatínek a druhý děda jako nebyl alkoholik, ale rád si dá a je hroznej kuřák a tím pádem, já jsem věděla, že budu mít těžší start do života... to i mi mama říkala, jako nemyslela to špatně, ale říkala mi, tvůj tata je alkoholik, tak si ty na to dávej bacha.“</p> <p>Bára sama mívala problémy s alkoholem, kdy nebyla schopná vůbec kočírovat množství alkoholu, nyní už se snaží najít svou hranici, i když občas přestřelí.</p> <p>Když pomine doba přehnané idealizace otce a Bára je schopná pochopit i postoj matky a respektuje ji, nastává období, kdy ačkoli vidí otcovy chyby, které jsou zřetelnější i díky</p>	<p>v určité době nedostatkem peněz trpěla.</p> <p>Je ale pozitivní, že Bára dokáže vidět reálně otcovu odpovědnost za neplněné povinnosti. I přes její vřelý vztah k otci, otce nekryje a nezbožšťuje tak, jak tomu bývalo na počátku pubescence.</p> <p>Bára užívala alkohol ještě před osmnáctým rokem života. Alkohol mohl být prostředkem útěku a realistického vypořádání s problémy.⁶⁰ Jeho působení je okamžité a rychlé. Díky němu se podle svých slov dokázala lépe bavit, odvázat se.</p> <p>Kromě toho existuje i předpoklad dědičné biologické závislosti. Množství studií ukazuje, že alkoholismus biologických rodičů podporuje rozvoj závislosti u dětí. Z fyziologického hlediska jsou ženy a mladiství zranitelnější a na účinky alkoholu reagují rychleji a citlivěji než muži. V případě opakovaného nadužívání se rychleji stávají závislími.⁶¹</p> <p>V této době žije Bára a Katka v tzv. dvojjádrové rodině. Otec i matka mají nové partnery, díky otci mají sourozence, s nimiž mají dobrý vztah. U matky a</p>
---	---

60 Srov. LANGMEIER, Josef, BALCAR, Karel, ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*. 2. přepracované a rozšířené vyd. Praha: Portál, 2000, str. 393.

61 Srov. ÜHLINGER, Claude, TSCHUI, Marlyse. *Když někdo blízký pije. Rady pro rodiny osob závislých na alkoholu*. Praha: Portál, 2009, str. 72.

jeho novému manželství, přesto Bára velmi ráda do I--- jezdí. Nejen za tátou, ale i za Janou a dvěma nevlastními sestrami.

Marka prožívá fungování „normální rodiny“, vyplývá to i z toho, že je označuje jako „naši“ nebo „rodiče“, čímž dává najevo samozřejmost, s jakou je přijímá, formální stránku neřeší. Vztah k otci zůstává i nadále silný, s jeho manželkou má dobrý vztah, jejich dvě dcery Bára považuje za sestry a stará se o ně. Dá se říci, že se Bára nyní pohybuje ve dvou rovnocenných rodinách a destrukci střídá konstrukce nových vztahů. Čačka popisuje závěry amerického psychologa R. A. Gardnera, podle nichž vykazují členové dvojjádrové rodiny větší životní spokojenost než když je dítě opatrováno jen jedním rodičem.⁶²

III. 2. 12. Konflikt s nevlastní matkou

Když je Báře třináct a Katce devět, prožívají o letních prázdninách konflikt s Janou.

„Jana šla uspat holky a my jsme potom umývaly nádobí, utíraly nádobí a vysávaly jsme, ale bacha na to, musely jsme vysát dřív než bylo Beverly Hills ... a my se ségrou, jak trouby, na to že nám bylo 13 a 9, tak my jsme furt umývaly nádobí, utíraly nádobí, vysávaly jsme, ještě jsme musely při nádobí vylívat vodu, uklízely jsme v dětském pokoji, hlavně po holkách, vysávaly jsme a to jsme musely dřív než začalo to Beverly Hills, ještě jsme chodily nakoupit, ustlaly jsme postele, my jsme z toho léta byly hodně zklamaný, protože my jsme se ségrou říkaly, že nám

Těžko říci, co Janu přimělo k takovému chování. Je možné, že necítila oporu v manželovi, jehož přístup k rodině se v druhém manželství bohužel nezlepšil. Jana je sama na dvě malé děti a stará se i o manželovy děti z prvního manželství. Je možné, že se cítila frustrovaná. Svoji nespokojenost si pak možná vybíjela na svých nevlastních dcerách.

Otec opět nedokázal zasáhnout, zjevně se rodinného života nezúčastnil - nebyl oporou svojí manželce a nedokázal ochránit svoje dcery. Bára a její sestra tak

62 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 168.

<p>chybí 2 věci, což byla zástěra a plat, a byly bysme služky, jak vyšitý.“</p> <p>Bára se svěřila až Janině matce, kterou Bára oslovuje „babičko“ a ta se obou dívek zastala. Jana se za svoje jednání omluvila a už se víckrát neopakovalo.</p>	<p>znovu ztrácí pocit bezpečí. Otec opět selhává.</p> <p>Je pozitivní, že nevlastní babička se dokáže dívek zastat a že Jana měla možnost reflektovat svoje chování. Je však možné, že v Janině chování se bude odrážet strach, aby si holky nestěžovaly, a její frustrace se ještě prohloubí. Jejich vztah byl nejspíše celou situací událostmi narušen.</p>
---	---

III. 2. 13. Křesťanské společenství

<p>Babička (z matčiny strany) brávala Báru a později i její sestru do kostela:</p> <p>„...já jsem chodila do kostela s babičkou, nejdřív to bylo tak, abychom v nedělu nemuseli uklízet, mama do kostela nechodila a přes týden neměla čas uklízet.“</p> <p>Bára chvíli zpívala ve sboru, pak chodila do dívčího společenství. Jezdila i na křesťanské tábory. Na tu dobu má pěkné vzpomínky.</p> <p>Bára se připravuje na vedení táborů a jiných akcí pro mládež. Otázku, jak pro ni byla důležitá víra nebo samotná práce s dětmi, opomíjí.</p> <p>Společenství opouští kolem patnáctého roku života kvůli neshodám s vedoucími, kterým vadilo, že Bára kouří. Báru samotnou už toto</p>	<p>Opět zde vystupuje babičky z matčiny strany jako nositel významných morálních hodnot.</p> <p>Skupina vrstevníků má stále větší vliv. Vrstevníci usnadňují nezbytnou citovou emancipaci od rodiny a získání nezávislosti.⁶³</p> <p>Bára v této době patří do vrstevnické skupiny, která jí poskytuje silné morální vzory. Domnívám se však, že šlo především o vztahy s vrstevníky – zábavu, společenství a možnost smysluplně trávit volný čas, než o integraci hodnot, které s sebou křesťanské společenství přinášelo. Je běžné, že v pubescenci je člověk překvapivě sugestibilní vůči partě, snaží se být populární nebo aspoň</p>
--	--

63 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 183 – 184.

trávení volného času nenaplňovalo. Svou víru přestala praktikovat.

Kolem dvanáctého roku věku zmiňuje svou první lásku Tomáše, kterého potkala právě na křesťanském táboře. Z jejích výpovědí lze vysledovat, že už v té době si je Bára vědomá svojí atraktivitě pro opačné pohlaví.

„Pusu jsme si ale nedali, to byla taková platonická láska, ale my si píšeme furt...“

nevybočovat.⁶⁴

Praktikující křesťankou byla na základě babiččina přání a díky vrstevnické skupině.

Je přirozené, že dívky se již kolem dvanáctého roku věku začínají snažit upoutat na sebe pozornost opačného pohlaví.⁶⁵

U dívek, jimž model mužské role se stává, že se ve styku muži nechovají zcela přiměřeně – zpravidla se příliš prosazují. Bára si je svojí atraktivitě vědoma, což se projeví i v budoucnu. Její přístup k první lásce je ale plachý, miluje spíše očima než tělem, i když zpočátku je z jejího vyprávění patrná touha se před chlapem prosadit. Svou roli hraje také pocit výjimečnosti mezi ostatními dívkami, které žárlily. Bára získala přízeň osoby opačného pohlaví.⁶⁶

III. 3. Zneužívání

Ve věku 13 – 14 let, Bára chodila do sedmé či osmé třídy, začala být Markem sexuálně zneužívána.

Bára uvádí, že Marka brala jako kamaráda nebo i jako tátu, protože jí otec chyběl, měli

Bára několikrát uvádí, že Marka brala jako kamaráda nebo i jako otce, který jí tolik scházel a zklamával ji. V době, kdy sexuální zneužívání začalo, žili s Markem asi šest let. Bára mluvila o matce a Markovi jako o „našich“ nebo jako o

64 Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*, str. 184.

65 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 167.

66 Srov. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace*, str. 168.

spolu dobrý vztah. Prý možná proto mu sedávala na klíně i ve svých třinácti čtrnácti letech. A jednou večer se společně dívali na televizi. Sestra byla pryč, matka usnula u televize a pak se nejspíš přesunula do ložnice...

„...a ono to začlo tak nějak nenápadně, víš, to bylo, nejdřív mě jako hladil po zádech, a to a mně to nepřišlo nějak divný, mně to nevadilo v tu chvíli, mně to nepřišlo nějaký prostě pořídní. No a potom prostě, mě hladil po těch zádech, pak přešel nějak nenápadně na ty prsa, no a potom do rozkroku... a mně to prostě, já nevím proč, já jsem prostě nebyla schopná nic dělat, já jsem ještě tak ani pomalu nevěděla, co se děje, víš... No a potom jsem šla do pokojíka, a spala jsem, no a většinou tady toto bylo ne na denním pořádku, ale začalo se to stávat častější. A mně tak napotřetí nebo napočtvrté problesklo hlavou, že to asi není v pořádku. Že je to si něco, co by asi být nemělo... To bylo takový hlazení. Nejdřív to bylo přes oblečení, ale pak už ne. To bylo hlazení ze začátku – po zádech, po prsách, a po tom rozkroku ze začátku. No a já jsem už šla do té puberty, a taky to bylo většinou, když nebyla mamina doma. Ale stávalo se to, i když byla mama doma, mama třeba spala v ložnici, já jsem šla taky spat, a on třeba šel za mnou do pokoja, protože on věděl, že když mama spí, tak je úplně tuhá, tak za mnou lezl. A ze začátku to bylo takový hlazení, a mně to dělalo strašně zle, protože on chtěl, abych já ho udělala rukou, což bylo pro mě nesnesitelný, mně to dělalo hrozně

„rodičích“, čímž sice nijak nepopírala svého biologického otce, spíš tím dává najevo, jak se rodina sžila a fungovala a jak ji sama vnímala. Fakt, že pachatel byl osoba Báře blízká, následky zneužívání zhoršuje.⁶⁷

K podobným epizodám pak docházelo stále častěji, několikrát za týden nevyjímaje společné dovolené.

Způsob zneužívání je popsán v levém sloupci. K pohlavnímu styku nedošlo, což Bára považuje za pozitivní fakt. Doslova uvádí, že je ráda, že to nenechala tak daleko dojít.

V Bářině případě má sexuální zneužívání podobné následky, které jsou běžně popisovány v odborné literatuře. Bára se zhoršuje ve škole, není schopná se soustředit, je roztěkaná, velmi nervózní, musí často chodit na záchod, což může být způsobeno infekcí nebo i nervozitou, v patnácti letec začíná kouřit, trpí chronickou únavou.

O svých pocitech v průběhu sexuálního zneužívání Bára dále uvádí, že byla „v hrozně špatném rozpoložení“, což několikrát zdůraznila. V souvislosti s traumatickými zážitky může u dětí docházet k rozvoji tzv. posttraumatické

---

67 Srov. LANGMEIER, Josef, BALCAR, Karel, ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*, str. 316.

zle. To mi bylo nějak 14 a já už nevím prostě, jak mi to řek... jo prostě, dal mi ruku do svého rozkroku, a chtěl, abych mu ho udělala rukou.“

Marek si na Báře vynucoval uspokojování svých sexuálních potřeb, což se stávalo několikrát do týdne. Stával u její postele a přemlouval ji nebo nic neříkal, jen půl hodiny nebo hodinu stál. Bára byla unavená, o přestávkách spala na lavici, často chodila ve vyučování na toaletu, její chování vzbuzovalo ve spolužácích podezření, že bere drogy.

„A já jsem se ho jednou zeptala, jestli se to bude odrážet v jeho chování vůči mně, když mu to jako udělám nebo neudělám, tak jak to bude. A já jsem totiž potom přišla na to, že když jsem nebyla v uvozovkách hodná, když jsem mu nebyla po vůli, tak byl na mě hroznej, měla jsem domácí vězení, musela jsem uklidit to a to, no prostě šílený, řval na mě a to, a když jsem byla hodná, tak jsem mohla být i do tří do rána venku třeba mně dal i peníze.“

Marek je čím dál tím troufalejší: Báru zneužívá dokonce i na dovolené, i když je jeho partnerka doma a spí. Bára dvakrát uteče z domu k babičce, později bydlí střídavě u babičky a doma. O skutečných důvodech svého chování nikomu z rodiny nic neřekne.

stresové poruchy. K nejčastějším symptomům patří snížená reaktivita na vnější svět (zúžení emocí, ztráta zájmu o hru, zúžený výhled do budoucnosti), disociativní stavy (depersonalizace, asociativní amnézie, eventuálně i mnohočetná osobnost), vegetativní poruchy (nadměrná bdělost, vzrušivost, poruchy spánky, somatizační obtíže s bolestmi, nauzeou aj.) a intruzivní vzpomínky na zážitek (znovuprožívání traumatu ve hře, ve snech, rušivé představy, úlekové reakce). Časté je odmítání separace od rodičů, sociální izolace, ale i zvýšená agresivita, vyhledávání bolesti a opakované viktimizace, poruchy příjmu potravy, zneužívání alkoholu a jiných drog.⁶⁸

Je zjevné, že Markovo chování se stupňuje. Není jasné, zda si je jistý, že jej Bára neprozradí anebo se nemůže ovládat. Bára se snaží věci řešit, utíká před ním, ale on ve zneužívání pokračuje.

Zajímavé je, že matka si podle Bářiných slov ničeho nevšimla. Nabízí se otázka, zda si nevšimla nebo si všimnout nechtěla. Je časté, že matky, které nedokážou uspokojit partnera, nabízejí jako zástup za sebe svou dceru a zneužívání tolerují. Bára uvádí, že matka s Markem spolu v průběhu zneužívání vedli „normální“ sexuální život – z pohledu Bány. Bára uvádí případ, kdy Marek se uspokojil

---

68 Srov. LANGMEIER, Josef, BALCAR, Karel, ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie*, str. 318.

Bářin vztah k němu byl silně ambivalentní. Hnusilo se jí jeho chování, ale na druhou stranu ji sexuálníě uspokojovalo. Několikrát se mu svěřila se svými problémy nebo tajemstvími, ale on několikrát zradil její důvěru a pověděl o tom matce nebo babičce. Nenáviděla ho, ale zároveň si uvědomovala, že zabezpečuje rodinu, stará se o ně a dokáže mluvit o jeho dobrých vlastnostech.

„A on vždycky říkal, že ať si najdu stálýho partnera, že už to potom nebude, a že mu mám být jak kdyby vděčná, že on mě vlastně připravuje do budoucna, a že až já budu starší, tak se tomu jednoho krásnýho dne zasmějeme, nebo já nevím, no něco takovýho, jako že až budu mít děcka, tak se tomu zasmějeme, a že to bude všecko v pohodě, něco takovýho vždycky říkal ... já jsem prostě některý noci probrečela, protože jsem věděla, že to není správný, ale na druhou stranu se mi to strašně líbilo, a teď prostě, já jsem se cítila hrozně blbě, jak kdybych udělala něco hrozně špatnýho, jak kdybych to sváděla všechno na sebe, jak kdybych to já udělala, a on ne, jak kdybych to všechno, všechnu tu vinu a to dávala sama na sebe. A někdy mě to hrozně mrzelo, a někdy, když on stál u toho lůžka, já jsem potom už ke konci v určitých... v jednu dobu jsem si připadla, jak stroj, protože jsem věděla, že to není dobrý, a už jsem byla na

s Bárou a potom šel do ložnice za Bářinou matkou, kde „to spolu dělali“.

Netroufám si tvrdit, zda je možné, aby matka skutečně nepojala žádné podezření.

Bára stále hledá člověka, jemuž by mohla důvěřovat. Tajemství, které mají s Markem, je sblízuje, činí z nich „spojence“, Bára v něm stále hledá otce nebo přítele. Marek výrazně narušil Bářinu schopnost důvěry důležitou pro všechny životní vztahy tím, že na ní dopustil sexuálního zneužívání. Další ranou pro Báru, která důsledky zneužívání zhoršuje je, že důvěra, s níž se mu chtěla svěřovat, byla opět zrazena, a její pokusy svěřit se, se setkaly se s odmítnutím a s vyzrazením třetím osobám.

Marek omlouvá svoje chování, snaží se jej označovat za běžné a vytvořit dojem „vždyť se neděje nic hrozného“ a „nebudeme z toho dělat vědu“. Bára, která se bojí komukoli svěřit, je tak odkázaná na jeho deformovaný pohled. Sama však cítí, že to, co prožívá, není správné.

U obětí sexuálního zneužití jsou časté hluboké pocity viny, které přetrvávají i do dospělosti. V dospělosti bývá hlavním pocitem zlost, ale tako pochybnosti o tom, zda k zneužívání nějakým způsobem samo dítě nepřispělo nebo ho nezavinilo. Dlouhodobě trvá sklon k hledání viny a

sebe jak kdyby nasraná, našťvaná a hrozně mě to mrzelo, a vždycky v duchu jsem se mamce omlouvala, a to a tak jsem si připadla, jak stroj, protože já jsem někdy, jak jsem byla unavená, neměla náladu na to, jak tam on hodinu - dvě stojí, a prostě jsem kývla, odbyla jsem si to, a on šel spat, a já jsem byla taky spokojená, že už to mám za sebou, a můžu taky konečně spat.“

sebeznehodnocování.⁶⁹

Podle Krejčířové k dalším dlouhodobým důsledkům zneužití patří i trvalý strach a nadměrná ostražitost, pocit ztráty kontroly nad vlastním životem a celkově pesimistický atribuční styl. Uváděny jsou i specifické obtíže při mateřství a rodičovství – hlavním problémem bývá pro matku problém nutnosti „intimních“ dotyků při péči o malé dítě, tento problém se může rozšířit i na vyjadřování lásky dítěti obecněji. Obecné problémy rodičovství jsou však spojeny spíše s jinými nepříznivými faktory – citová deprivace matky v dětství, aktuální míra stresu, chybějící sociální opory apod.⁷⁰

---

69 SVOBODA, Mojmír, KEJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001, str. 719.

70 SVOBODA, Mojmír, KEJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*, str. 720.

Bára se v průběhu zneužívání na radu kamarádky svěří katolického knězi. Ten navrhne oznámit vše na policii, což ale Bára odmítá. Bára měla pocit, že jí nevěří nebo že neví, co má dělat. Po tomto rozhovoru se kněz tímto případem přestal zabývat.

Dále se pokusí říci o svém problému matce. Matka pláče, ale později se ukazuje, že nevěří Báře, ale stojí na straně svého partnera, který toto obvinění popřel.

Sexuální zneužívání partnerem matky definitivně končí tím, že se Bára nastěhuje ke svému příteli do bytu jeho rodičů. Osamostatní a oddělí se od původní tzv. incestní rodiny. Přerušuje tak více než pět let trvající patologický proces.

Zejména fakt, že se rozhodla svěřit svoje tajemství matce v naději, že by společně s ní mohla situaci vyřešit, a matka ji odmítá, nevěří jí, zůstává dále s partnerem, je „proti dceři“ je pro Báru zraňující a opět je závažně porušena její důvěra. Vztah s matkou se díky tomu dostává do krize, Bára její jednání i v dospělosti označuje za zradu. Nechápe, jak může vlastní matka „zapřít dítě“. Říká, že má mámu ráda, ale zároveň díky tomu, že jí nevěřila, říká, že není dobrá matka, že se rozhodla ve prospěch sebe a ne svého dítěte.

Zneužívání trvalo velmi dlouho, což je další aspekt, který zvyšuje závažnost jeho následků.

Na základě podpory svého přítele, člověka, jemuž dokázala důvěřovat, nachází východisko z těžké situace. Je velmi pozitivní, že se Bára i přes svá zranění dokáže spolehnout na druhého člověka a dokáže navázat trvalý, v té době asi půlroční, partnerský vztah. Zároveň o svém traumatickém zážitku dokáže mluvit, což je pro ni zřejmě druhem terapie a možnou cestou ke smíření se s minulostí.

Závěr

V uvedené výzkumné zprávě jsem podala popis životního příběhu dívky Báry, která se stala obětí sexuálního zneužívání. Získaná data mi umožnila proniknout hluboko do jejího příběhu a zachytit jej co nejděle. Pozornost je věnována především době před zahájením sexuálního zneužívání, zahájení a průběhu sexuálního zneužívání. Sociálně – pedagogickými a intervenčními poznámkami interpretuji získaná data, upozorňuji na faktory, které se vzhledem k výskytu sexuálního zneužívání jeví jako rizikové a v několika poznámkách také zmiňuji jeho možné následky. Události, které po zneužívání skutečně nastaly, ve výzkumné zprávě neuvádím, protože bych výrazně překročila rozsah bakalářské práce. Nejméně polovina nasbíraných dat nebyla zatím využita. Zůstává velké množství surových dat – přepsaných rozhovorů a poznámek. Věřím však, že se cenný a rozsáhlý výzkumný materiál stane předmětem dalšího bádání, a započatý výzkum tak bude možné rozšířit a doplnit o další vývoj zkoumaného případu.

Případová studie pro mě byla obohacující zkušeností s kvalitativním výzkumem. Tento výzkum dal Báře prostor hovořit o svém životě v souvislosti s traumatizující zkušeností sexuálního zneužívání. Předpoklad, že pro Báru budou hloubkové rozhovory formou terapie, se naplnil. Její otevřenost byla ohromující. Se samozřejmostí, upřímností a syrovostí dokázala mluvit i o velmi závažných věcech. Její odvaha neukazovat sebe sama jen v dobrém světle vzbuzovala obdiv. V popisu Bářina životního příběhu často využívám citací z přepisů výzkumných rozhovorů. Přestože některé její výroky mohou působit příliš expresivně, věřím, že jejich užitím byla podpořena srozumitelnost a autenticita případové studie. Poskytnutím svého životního příběhu pro výzkum dává Bára možnost seznámení se do hloubky s případem výskytu sexuálního zneužívání. Zároveň vyjádřila přesvědčení, že díky příležitosti k důkladné rekapitulaci svého života, je pro ni snazší se s traumatizující zkušeností sexuálního zneužívání vyrovnat a uzavřít tuto kapitolu svého života.

V průběhu výzkumu se prohluboval i náš vztah s Bárou. Jsem přesvědčena, že díky vzájemné důvěře se Bára cítila dobře a bezpečně, což se odráží i v otevřenosti, s jakou se vyjadřovala. Formálně zahájený rozhovor se často postupně přerodil v osobní, při čemž nahrávací zařízení nebylo překážkou Bářina projevu. Naopak, při několika osobních rozhovorech či výpovědích jsem požádala, zda bych mohla nahrávací zařízení zapnout, protože probíraná témata byla pro výzkum přínosná.

Zkušenost lidí, kteří se rozhodli svůj život zasvětit druhým - v sociálních povoláních a službách - se jistě v mnohém podobá zkušenosti zpovědníků, jak o tom píše Tomáš Halík ve svojí knize *Noc zpovědníka*. Člověk připravený darovat se druhým, naslouchat jim a doprovázet je, se skrze individuální vyznání dotýká něčeho obecnějšího, společného, co leží pod povrchem jednotlivých životů, co patří k jakési „skryté tváři doby“, k jejímu „vnitřnímu naladění“. Takový člověk se podobá citlivému seismografu, který cítí mnohá zemětřesení mnohem dříve, než se skutečně projeví navenek. Jevům ve společnosti předchází počáteční niterná vibrace v životě člověka. Jsem přesvědčena, že úkolem sociálního pedagoga je být svědkem tohoto mnohdy ani nevysloveného chvění v lidském životě. Z jeho nitra pak tryská i hluboké svědectví o našem světě a naší době.⁷¹

---

71 HALÍK, Tomáš. *Noc zpovědníka. Paradoxy malé víry v postoptimistickém světě*. 1. vyd. Praha: Argo, 2001, str. 14 -17.

Bibliografie

Bible. Písmo Starého a Nového zákona. 5. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1996. ISBN 80-85810-11-5.

BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít.* 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.

BENOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách.* 1. vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-629-3.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s prvky optimalizace.* 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.

ELLIOTOVÁ, Michele. *Jak ochránit své dítě.* 2. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-157-6.

HALÍK, Tomáš. *Noc zpovědníka. Paradoxy malé víry v postoptimistickém světě.* 1. vyd. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-299-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum.* 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KAST, Verena. *Otcové - dcery, synové - matky. Práce s rodičovskými komplexy jako cesta k vlastní identitě.* 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-838-4.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie.* 3. přepracované vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

LANGMEIER, Josef, BALCAR, Karel, ŠPITZ, Jan. *Dětská psychoterapie.* 2. přepracované a rozšířené vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-381-1.

MALÁ, Eva a kol. *Sexuálně zneužívané děti.* 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1995. ISBN 80-85121-99-9.

PESCHKE, Karl-Heinz. *Christliche Ethik. Spezielle Moraltheologie.* 1. Aufl. Trier: Paulinus Verlag, 1995. ISBN 3-7902-0063-8.

PREKOPOVÁ, Jiřina. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici.* 1. vyd. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9004-1.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem.* 2. přepracované vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

SKOBLÍK, Jiří. *Sexualita z pohledu morálky. Upravený text přednášky*. Praha: Centrum pro rodinu, 1994.

SKOBLÍK, Jiří. *Teologická východiska katolické sexuální etiky. Upravený text přednášky*. Praha: Centrum pro rodinu, 1994.

SVOBODA, Mojmir, KEJČÍŘOVÁ, Dana, VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8.

ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŮHLINGER, Claude, TSCHUI, Marlyse. *Když někdo blízký pije. Rady pro rodiny osob závislých na alkoholu*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807367-610-0.

VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-696-9.

WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-795-8.

WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0929.

Přílohy

Přepisy výzkumných rozhovorů jsou přiloženy v elektronické podobě.

Summary

The submitted bachelor work concerns with phenomenon of sexual abuse from the point of view of social pedagogy. In the work, I deal with the phenomenon of sexual abuse. It is a qualitative research, concretely case study of a girl, who was more than five years sexually abused by her mother's partner. I used deep interviews and explored the history of her case from the moment, when she was born till the moment, when the sexual abuse started. I analyze the facts that I gained from the social-pedagogical perspective and I include also important events of the development of herself, her family and also other social factors of her life. It is suggested that all the factors could influence the fact that the abuse occurred just in her case. The study agrees with scientific literature and also with my own knowledge and experience.

The bachelor work is divided into three parts. In the first part, there are specified some important terms from psychology, sexuology, theology and ethics. In the second part is described the methodology of the research. The third part is the case study and it includes the analysis of the history of the case.